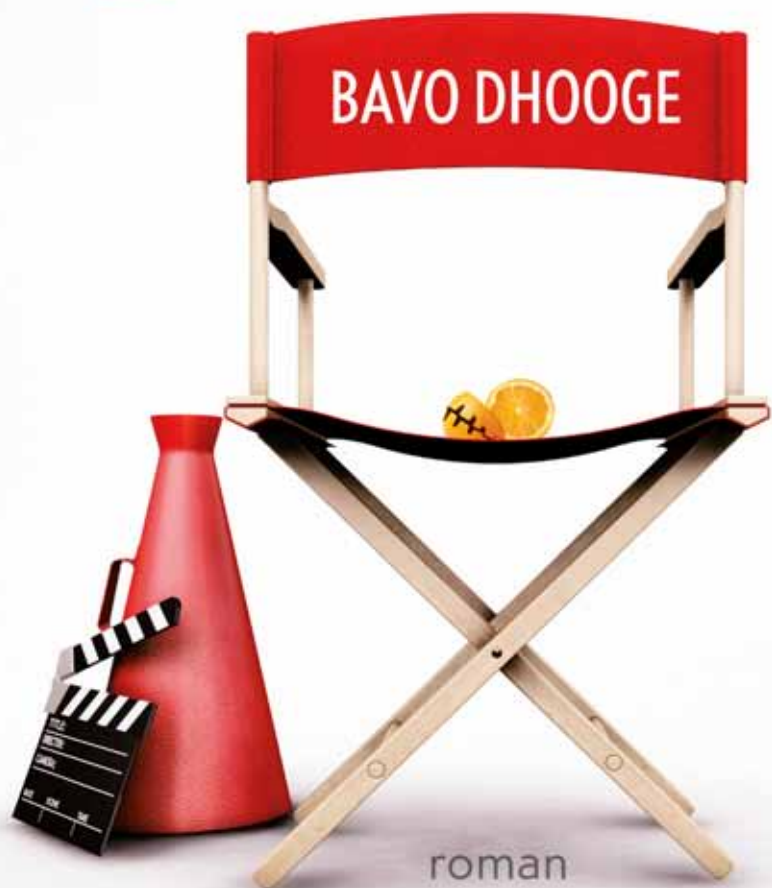

DE SPELER

BAVO DHOOGHE

roman

BAVO DHOOGHE

De speler

*“Zo speel ik veel personen heel alleen,
en geen voelt zich voldaan,
nooit recht gedaan.”*

(Richard II, WILLIAM SHAKESPEARE)

1

[OPENINGSSCÈNE] Daar zien we dan, als we voorbij de scène op de voorgrond kijken, op de achtergrond, tussen pot en pint, tussen man en vrouw, Jacques Satine zitten, net als de rest van de wereld de crisis bekritiserend. De actie speelt zich voor zijn ogen af, maar Satine, hij heeft er geen oog voor. Hij wendt zich af, gewapend met zijn geweten, alsof het niet echt gebeurt. Hij staat erboven, of liever, in deze scène staat hij *erachter*, letterlijk, verdrongen en verworden tot een vale verfvlek op het behangpapier. We zien hem af en toe de schouders ophalen, zijn glas grijpen, een sip nemen van het water met kleurstof dat op appelsap lijkt en dat voor whiskey moet doorgaan, en de conversatie die geen conversatie is voortzetten.

Het oog ervaart beweging op de achtergrond, de plek waar Satine en de Zijnen zitten, de opvulling, de kruimels

in de taart, en voelt dat het leven verdergaat, terwijl het in feite daar, op een bepaald punt, net achter het tweede tafeltje, ophoudt te bestaan. Het leven sterft daar uit, lost als stof op, net als de klank. Er is een grens, ja, wel degelijk. Satine doet niets meer dan zijn mond openen, wanneer hij dat wil, zonder een paar holle klanken uit te brengen. Hij lacht, hij fronst, hij toost en bestaat enkel nog uit handelingen. Een marionet, dat is hij. Daar, deel van het decor, opent hij zijn mond zonder woorden te lozen. Spreekt in de leegte en het ijle om de hoofdrolspelers op de voorgrond niet te storen in hun betoog. Hij toont zijn tanden, zijn glimlach en blinkt uit in minimalisme. Zijn taak bestaat eruit om de achtergrond tot leven te brengen, net niet zo dat het de aandacht afleidt. Hij is het geruisloos riviertje: stil, kabbelend en toch beweeglijk. Satine zorgt voor het ritme door af en toe te knikken, het hoofd te schudden, zijn kin te ondersteunen. Als hij niet beter zou weten, is hij een model dat de juiste positie zoekt, poserend voor een impressionistische schilder die hem met slechts een paar vluchtige vegen van het penseel tot leven wekt en weer weggomt, een man half in en uit beeld, het rechterbeen bijvoorbeeld enkel in onze verbeelding aanwezig. Maar een model zit op de voorgrond, in de spotlights; Satine is meer het standbeeld dat vecht tegen de stilstand en weigert om zich door de duiven te laten onderschijten.

Kijk, nu zien we hem, Jacques Satine, even mechanisch als een metronoom opstaan om de dienstster te roepen, al roept hij in feite niet echt. De vinger mag niet te hoog en te nadrukkelijk worden opgestoken, gewoon een teken aan

zichzelf om aan te geven dat hij zijn werk doet, een signaal aan het publiek om duidelijk te maken dat hij wel degelijk bestaat. Hij is geen projectie of trucage, al zou dat wel handig zijn geweest. Als we Jacques Satine aan het werk zien, dan zien we hem echt, in levenden lijve, een mens met al zijn gebreken, met goede en slechte eigenschappen, met hier en daar wat werk aan, hopeloos herleid tot zijn decoratieve functie, zoals ook de mensaap in het begin der tijden bleef steken achter de stenen. Het ritueel, het spel dat zich voor zijn ogen en zijn tafeltje ontwikkelt, dát spel wordt wel geregistreerd, niet alleen door de camera, ook door de medespelers, het publiek, de kijker. Satine, in zijn hoedanigheid van oplichter en medeplichtige in het complot tegen de kijker, kan en mag er geen oog voor hebben. Zijn rol bestaat eruit om zijn neus op te halen, alsof het hem niets doet en alsof zijn wereld, zijn leefwereld aan tafeltje dertien helemaal in de hoek, het belangrijkste is. De kwestie is natuurlijk dat hij momenteel slechts voor twee derde in beeld zit. En dan nog zou hij van de gelegenheid gebruik kunnen maken om zijn handen op het valse marmeren oppervlak van het tafeltje te laten rusten, naast de witte plastic kopjes die geen porseleinen geluid mogen maken, en dan ineens zijn middelvinger op te steken. Zouden we het zien? Zouden we in de mogelijkheid verkeren om ons te laten vangen door deze Jacques Satine, tussen haakjes ironisch genoeg geboren op een negenentwintigste februari, en dus officieel slechts tien jaar oud.

Om een misverstand meteen uit de wereld te helpen: we zouden het *niet* zien. Net zoals we ook niet weten dat Satine,

ondanks het gemis van drie vierde van zijn leven, toch al die tijd geleefd heeft. Akkoord, slechts om de vier jaar viert hij zijn verjaardag, en als hij dan besluit om het lot en het leven een hak te zetten, en een dag eerder of een dag later victorie kraait, de tijd letterlijk inhaalt om zijn gram te halen, voelt hij zich toch geen oplichter. Een vreemd gevoel is het, dit gigantische gemis, net zoals iedere mens erachter komt dat hij één derde van zijn leven in bed heeft doorgebracht. Hij heeft het er met vrijwel niemand over, en al zeker niet tijdens zijn werk op de set, al zien we hem nu even geeuwen – dat mag, alleen nooit op de voorgrond en al zeker niet aan de andere kant van het kanaal, bij de kijker – en zijn mond openen. Horen we hem zagen, klagen en vragen om aandacht? Nee, hij vindt het ook de moeite niet, wat valt er te klagen? Drie vierde van zijn leven kan hij verstop-pertje spelen. Hij draagt officieel niet de wijsheid van veertig jaar leven met zich mee. Hij dekt zich in. Hij hoeft geen verantwoording af te leggen voor al de rest. Die dertig jaar zijn de jassen in zijn kast die hij nog nooit gedragen heeft.

[VOLGENDE SCÈNE ALS INTRODUCTIE VAN SATINE IN ZIJN OMGEVING] Nu trekt hij even aan zijn oorlel. Waarom? Niet omdat het daar jeukt of kriebelt, en ook niet omdat het moet en zo in het script geschreven staat, maar omdat het *juist* aanvoelt. Dit is de vrije wereld, daar achter in het decor, een plek waar men naar hartenlust kan improviseren, zonder de rest te storen. Een eindeloze herhaling van

kleine experimenten, niets om over naar huis te schrijven. Ditjes en datjes.

Naast Satine zit een oudere man, die dit werk – als we het zo kunnen noemen – al meer dan twintig jaar doet. Heel vreemd is het om naast zo'n man te zitten en niets meer dan lucht te verspreiden tussen elkaar, niets meer dan bacteriën en bacillen. Maar als het spel, dat hier belangrijker is dan het echte leven, stilligt, dan worden ze herboren en komen ze ironisch genoeg net wel tot leven.

De oude man begint aan Satine te vertellen waarin hij in die twintig jaar zoal heeft meegespeeld: overal en nergens. Hij was te zien in soaps, in thrillers, in series, in sketches en in shows. Satine zit erbij en kijkt ernaar, overrompeld door de donderspeech van de oude rot, die tijdens de opname alles zo lang heeft moeten inhouden dat het er nu in één gulp uitkomt. Hij is een zwerver. Dat zijn ze trouwens allemaal. Ze worden ingezet, zoals soldaten vroeger tijdens oorlogen werden opgeroepen, en begeven zich – zo klinkt het het beste: *begeven* zich – naar de set in kwestie. Het front. De oude rot heeft al overal gezeten, zelfs in... wanneer het signaal klinkt om de draad weer op te nemen, stopt hij midden in een zin en staart weer voor zich uit. Het geval komt weer op gang en hopla, daar komt hij in een andere gedaante weer tot leven, als de mimespeler, een echte Marcel Marceau, met bewegingen, handelingen, *tics nerveux*, een vat vol hebbelijkheden waaruit hij eindeloos kan putten. Een palet van persoonlijke pietluttigheden.

Even vreemd is het spektakel dat zich voor Satine afspeelt: het kan hem niet boeien. Twee leefwerelden zijn het,

van elkaar gescheiden door een onzichtbare barrière of geluidswand. Een introspectieve en een outrospectieve wereld. Hij zit aan de *andere* kant, letterlijk afgesneden van de wereld waar het om draait, waar de klanken wel een rol spelen. We zien geen van de spelers op de voorgrond zich omdraaien om te zien wat er achter hen gebeurt. Net zoals we ook van de andere kant geen reactie verwachten. Twee kampen, elk op zichzelf aangewezen, koppig volhardend om niet als eerste te bezwijken voor de regels van de beleefdheid. Wij staan hier, blijven jullie daar. En wie wint? Dat is een goeie. Het is een kwestie die Jacques Satine al een tijdje bezighoudt: zelfs de tafereeltjes die wel beluisterd en bekeken worden, lijken niets meer dan ijle lucht. Ze zijn even nietszeggend en triviaal als de acties op de achtergrond.

Het is nog sterker, vindt Satine wanneer hij weer eens naar de nagel van zijn pink staart: ze vullen elkaar aan. De twee spelers op de voorgrond – vrouw en man, hoe kan het anders, in een scheiding verwickeld – zijn er enkel om de woorden te proclameren, hoogstens een aanraking, een blik, een kus. De uitvergrote bewegingen, terwijl *zij*, de Anderen, net het omgekeerde doen en zijn ingehuurd om in het kleine te acteren, in plaats van het Grote Gebaar tentoon te stellen.

Satine ziet vanuit zijn ooghoeken de standbeelden, de ware standbeelden die elkaar verwijten toeroepen. Hij hoort ze bezig en of het nu twee geliefden zijn die het over een geheime relatie hebben of een echtpaar over een scheiding, twee broers over een erfenis, twee vrouwen over een

rivale of twee ouders over hun kind; het zijn allemaal variaties op hetzelfde stuk. En elk stuk heeft een rustnoot nodig.

[FLASHBACK] In het begin, tijdens een van zijn eerste *opdrachten*, toen de opvolopdracht nog rijkelijk en weelderig bezoldigd was, dacht Jacques Satine dat hij zich moest gedragen zoals zijn leerlingen vroeger op strafstudie. Zo stond het in zijn woordenboek: zich in stilte bezighouden, gebruik makend van gefluister, niettemin in staat om contact te maken met een lotgenoot. Maar al snel kwam Satine achter de waarheid. Hij was te zeer *aanwezig*, trok te veel de aandacht, wilde zich te veel bewijzen. Hij flikkerde als een hologram dat dreigde te verdwijnen of te verschijnen, op de grens tussen leven en dood. Wie was hij? Wie had deze zonderlinge kerel in huis gehaald? Was hij van plan om zich langzaam op te werken, in de hoop binnenkort op de voorgrond te treden? Helemaal niet, zei Satine op die dag, ironisch genoeg nadat hij eerst toestemming had moeten vragen om hardop te mogen spreken en zich te verantwoorden. Dat lag helemaal niet in zijn bedoeling. Hij was gewoon een nieuwkomer, een rookie die pas om de hoek kwam kijken en nog niets af wist van de regels van het spel. Wel, meneer...

‘Satine’, wilde Satine zich kenbaar maken.

‘Satie?’

‘Satine. Zoals satijn.’

Het bleef echter bij meneer en meneer werd vriendelijk verzocht zich verder niet te bemoeien met het ware woord en zijn bek te houden. Van toen af startte een hele leer-school. Het was een kunst op zich om niet op te vallen en toch iets bij te dragen aan het grotere geheel. Satine keek zijn ogen uit, niet naar het spel tussen twee komieken op de voorgrond, maar naar zijn lotgenoten. Ze werden opeens zoveel meer dan arme sukkelaars, schooiers en zwer-vers. Het voetvolk kreeg zijn respect.

Vanuit zijn ooghoeken zag hij een vrouwtje uitblinken in druk gesticuleren, zonder ook één woord te opperen en uit de toon te vallen. *Faut le faire!* En daar, aan de overkant, bij het raam, zag Satine een jong koppel zitten, hand in hand, alsof ze echt verliefd waren. Het was tijdens deze openbaring dat Jacques Satine voor het eerst zijn mond hield en om zich heen keek. Waren ze wel verliefd? Waren ze samen gekomen, in een wagen, deden ze aan car-pooling, en maakten ze van deze gelegenheid gebruik om hun eigen geluk uit te testen? Een repetitie voor hun echte afspraakje, later op de avond? Of had slechts één van hen het op de ander gemunt en was het voor de andere niets meer dan een baan, of in het slechtste geval tijdver-drijf, een bezigheid? Satine zag ze bezig en dacht ook: wat doen die jongelui hier? Hebben ze geen echte baan of zijn ook zij aan de kant gezet door de crisis? Hebben ze zich ingeschreven aan de hogeschool of de universiteit en bren-gen ze op deze manier hun *springuren* door? Hij werd be-spookt door zulke vragen, overpeinzingen, en heette ze welkom. Op die manier, door zijn lotgenoten te bestude-

ren, kon hij de drang weerstaan om zichzelf kenbaar te maken.

[TERUG NAAR DE EERSTE SCÈNE] Vandaag is Jacques Satine dat stadium ontgroeid. Hij kent de meesten al bij naam en toenaam. Hij weet wie wat doet. Ieder heeft zijn eigen arsenaal. Corneel daar brengt zijn pensioen door met een pijp, waar geen echte rook uit komt; het risico op brandalarm, kuchen en een wazig beeld is te groot. Bovendien is dit geen film noir. Christine, aan tafeltje acht, niet veel verder dan Satine, heeft kaarten in haar hand en speelt patience. Uitgerekend patience. Een tijdlang vroeg Satine zich af of ze werkelijk patience speelde; nooit zag hij haar het spel uitspelen. Misschien zal ze wel nooit het spel uitspelen want als die dag komt, staat ze op en verlaat, midden in de opname, de set. Satine vraagt zich af of de camera haar zou volgen.

Vandaag lijkt Satine zich te hebben gesetteld. Hij voelt zich thuis. Hij voelt zich opgenomen in de omgeving. En hij heeft zo veel geoefend dat hij tijdens de opnames zijn mond kan openen, zonder hardop te spreken. En alleen hij, Jacques Satine en Jacques Satine alleen, hoort de woorden die *niet* uit zijn mond komen. Zo vult hij de opnamen met zijn eigen opnamen en vertelt hij zijn verhaal aan wie het horen wil, bijvoorbeeld Corneel of Christine, of aan de lege stoel, als hij er alleen voor staat. In een denkbeeldige dictafoon.

In de pauzes, wanneer hij samen met de rest opstaat om de benen te strekken en aan de tafel van de catering een echte koffie uit de thermos te persen, wordt er gebabbeld. De draad van het leven wordt opgenomen en ook daar is hij aanwezig, maar niet in de echte zin van het woord. Hij loopt erbij. De figurant (on)der figuranten. Enkel als figurant, gezeten aan zijn tafel, in de stilte, schreeuwt hij soms denkbeeldig. En vertelt zijn eigen verhaal.

[DE EERSTE SCÈNE MET STELLA, MET *MONOLOGUE INTERIEUR* OF *INNER VOICE*, ALS DUIDING VOOR DE STAND DER DINGEN INZAKE SATINES RELATIE] Voor dat verhaal heeft hij geen details of minimale lichaamstaal nodig. Nee, dat zou alles maar van de zaak afleiden. Als hij het verhaal vertelt, doet hij dat op zijn eigen manier. Als een mantra studeert hij het als het ware in en brengt het als een Romeinse boodschapper:

‘Het zat eraan te komen dat we een bepaalde dag op elkaar uitgekeken zouden zijn, mijn vrouw en ik. Mijn vrouw die altijd al meer van mij had verwacht dan ikzelf. Ze heet Stella. Dat is een naam die je hier in onze contreien niet zo veel hoort, nietwaar, tenminste ik heb hem nog niet zo veel gehoord, nog geen enkele keer eigenlijk, maar je kent zeker die song, die *standard*, *Stella by Starlight*, dat kan niet anders. De titel zegt je misschien niets, maar als je het deuntje hoort, zal je wel denken, aha, ja, dat dus. Het is al veel bewerkt en, hoe noemen ze dat, gecoverd.’

Dat zegt Satine allemaal terwijl hij door zijn haar gaat, niet te bruusk en niet te hoog als het even kan.

‘Dat heb ik ook altijd zo bijzonder aan *standards* gevonden. Weet je wat *standards* zijn? Vaste nummers die hun waarde hebben bewezen, die de tand des tijds hebben doorstaan, die er staan en die zo *af* zijn dat men, zonder al te veel risico’s te nemen, ieder moment een remake kan opnemen. Waarom worden er zo veel covers gemaakt, hoor ik je dan denken. Ja, het gebeurt steeds meer en dat komt volgens mij omdat a, de cirkel van de wereld zowat volledig rond is en alles al minstens één keer is verteld, en b, omdat die *standards* onuitwisbaar zijn. Ze zijn zo goed en origineel dat je je afvraagt waarom je in godsnaam nog een nieuwe song zou schrijven. En dus, zo zie ik het toch, is het beter om een bestaande song te coveren, over te nemen, naar je hand te zetten, in plaats van weer eens het warm water te proberen uit te vinden want dat lukt toch niet meer, snap je? Het is immers crisis voor iets, nietwaar? Besparingen, besparingen, besparingen. Recyclage, daar draait het om.’

Tja, een mens, en zeker een mens als Jacques Satine, moet zich toch in stilte kunnen bezighouden terwijl meer dan een miljoen mensen aan de lippen van twee politie-inspecteurs hangen. Wat is er trouwens zo interessant aan een politieonderzoek, horen en zien we Satine denken, en daarom gaat hij nog een eindje door en vertelt hij waarom hij in de business is gestapt die eigenlijk geen business is want er wordt tegenwoordig geen cent meer aan verdiend.